

Verslag over de HERFSTTREK van 1961

Door Th. Belterman, Truus Bloem-Margadant
en F. Bloem

Het hier volgend overzicht van het trekverloop in de herfst van 1961 is samengesteld uit de gegevens van vrijwel dezelfde waarnemingsposten, bezet door dezelfde enthousiaste waarnemers, als het voorgaande jaar (Vogeljaar 1961, nr. 4).

Op zeven posten werd dagelijks waargenomen tijdens de eerste ochtenduren, soms langer terwijl op een achttal andere plaatsen voornamelijk tijdens de weekeinden gepost werd (zie bijgaande lijst van waarnemingsposten.) Wederom werd met de D.J.N. te Hamburg over de trek gecorrespondeerd. Voorts konden we onze gezichtskring verruimen door gegevens uit te wisselen met Engelse observatieposten. Vanaf het begin van het waarnemen op 23 september tot en met 15 oktober was het mooi rustig en soms zelfs warm weer, met overwegend zuidelijke wind. De depressie-activiteit bleef juist buiten onze westgrens en het weer in ons land was dan onder invloed van een hogedrukgebied, dat boven Noord-Europa lag, met als gevolg, dat er regelmatig een goede doortrek van vogels plaatsvond. Alleen op 8 oktober werd de trek geremd door een koudfrontpassage. Gedurende de rest van de waarnemingsperiode, van 16 oktober tot 5 november, stond ons land onder invloed van oceaandepressies, die veel harde wind en regen brachten. Deze opeenvolging van depressies werd enige malen onderbroken door een rug van hoge druk met mooi weer en wel op 21-22 oktober, 28-30 oktober en op 5 november. De vogels reageerden hierop heel duidelijk door op deze dagen van weersverbetering talrijk in vele soorten door te trekken. Dat waren echte topdagen, die — gelukkig voor de waarnemers — juist in de weekeinden vielen.

De vinkentrek is deze herfst (1961) ongewoon vroeg begonnen, zeker een week eerder dan normaal. Op 26 september trokken ze hier al in behoorlijk aantal langs de kust en in Engeland kwamen ze reeds vanaf 19 september aan. Dit moeten vogels zijn geweest, die van Skandinavië rechtstreeks over de Noordzee zijn gevlogen.

Tegelijk met de eerste *vinken* kwamen, zowel in Nederland als in Engeland, ook de eerste *sijtsjes*, die deze herfst evenals de *vinken* vroeg en talrijk waren. De waarnemingspost te Bloemendaal aan Zee heeft in de loop van de jaren gegevens verkregen vanaf 1953. Het aantal in de herfst van 1961 aldaar getelde *vinken* bleek een record te zijn, namelijk 81.000 tegen 67.000 in het daarvoor gunstigste jaar 1955. Dit talrijk voorkomen op de trek zou kunnen komen, doordat er veel *vinken* waren tengevolge van een gunstig broedresultaat in Skandinavië. De *vink* en de *sijts* hebben in het noorden vrijwel hetzelfde verspreidingsgebied en het zou dus goed kunnen zijn, dat zij beide van gunstige factoren wat betreft weer en voedsel hebben geprofiteerd. Een verdere oorzaak van het feit, dat de vinkentrek op de waarnemingsposten meer tot uiting kwam, kan zijn het haast overal ontbreken van beukenootjes, waardoor de *vinken* niet, zoals het jaar daarvoor boemelend langs de beukenbossen trokken.

De vroege trek in 1961 kan zijn oorzaak hebben in de omstandigheid, dat er veel vogels waren, zodat gemakkelijk troepen gevormd konden worden. Deze troepvorming is voorwaarde voor het trekken en werkt daarop stimulerend. Verder werkte het aanhoudend gunstige weer mee om een zeer vroege start te bewerkstelligen en blijkbaar waren de omstandigheden midden september zo gunstig, dat er ook een deel langs de directe weg over de Noordzee is gevlogen, getuige de vroege aankomst in Engeland en Schotland.

Op zaterdag 7 oktober konden we op de Boulevard te Bloemendaal aan Zee prachtig zien, hoe de *vinken* en andere vogels reageerden op een weersverandering. De eerste uren was er een sterke trek, maar om kwart over tien, toen het zicht vanuit het noorden zeer helder geworden was, stopte de trek vrij plotseling. Koud en moe geworden, gingen we gezamenlijk een kop koffie drinken aan de kop van de Zee-weg om bij te komen en de lijsten te tellen. Het begon wat te regenen; dit was een snelle frontpassage, naar later uit de weerkaartjes bleek. Om kwart voor elf kwamen tot aller verbazing weer grote troepen *vinken* langs en weldra was de trek weer in volle gang, zodat de post weer in allerijl bezet werd en men nog tot ongeveer twaalf uur moest tellen. Men kwam die ochtend tot elfduizend *vinken*, een van de topdagen van dat seizoen.

Plaatsen in het binnenland, die doorgaans slechts enkele troepjes te zien krijgen, hadden deze herfst een voor deze posten hoog aantal *vinken*. Ter illustratie hiervan geven wij bijgaande tabel van enige topdagen.

Waargenomen aantallen trekkende vinken (herfst 1961)

(Het getal achter dat van het aantal individuen geeft het aantal waarnemingsuren aan. Wanneer niets is ingevuld, is er niet waargenomen op die dag. De waarnemingsposten waren, van boven naar beneden: Tzummarum, Castricum, Bloemendaal, Kijkduin, Renesse, Hengelo, Franeker, Bilthoven, IJmuiden).

27-IX	30-IX	1-X	6-X	7-X	21-X	22-X	29-X
—	460 4	100 3	—	86 2	1.400 3	170 3	16 2
480 2	—	1.230 1 ¹ / ₄	—	1 800 1 ¹ / ₂	—	3.370 1	—
520 2	1.900 3 ³ / ₄	13.100 3	6.700 3 ¹ / ₂	11.200 4 ¹ / ₂	9.800 4	10.700 4	4.100 4
10.400 2 ¹ / ₂	—	12.500 3 ¹ / ₄	3.100 2 ¹ / ₂	—	41.000 1	76 000 2 ¹ / ₄	39.000 3 ¹ / ₂
—	—	730 2 ¹ / ₂	—	—	—	13.300 3	112 3
60 1 ¹ / ₂	2.300 3 ¹ / ₂	2.400 3 ¹ / ₂	600 1	540 1 ¹ / ₄	1.180 3	910 3 ¹ / ₄	630 3
—	—	—	130 1	—	—	—	—
54 1 ¹ / ₂	220 1 ¹ / ₄	120 1	470 3 ¹ / ₄	1.300 2	730 1 ¹ / ₂	670 1 ¹ / ₂	100 1 ¹ / ₂
—	—	—	—	—	5.500 5	4.000 4	1.100 3 ¹ / ₄

Uit deze tabel blijkt de grote trekintensiteit bij de kust te Kijkduin. Op 26 oktober, na een periode van slecht weer, heeft Kijkduin al een sterke vinkentrek, terwijl er toen langs de Noordhollandse kust nog geen of weinig *vinken* waren. Waren ze tijdens de slechtweelperiode rond het IJsselmeer getrokken? In dit verband zij opgemerkt, dat Bilthoven in die slechtweelperiode nog een tamelijke trek te zien kreeg: 24 okt. 50 in 1¹/₂ uur, 25 okt. 63 in 1 uur en 26 okt. 190 in 1 uur.

Zoals elk jaar, had de waarnemer te Tzummarum en Franeker ook nu weer weinig *vinken*. De topdag van de vinkentrek was daar op 21 okt. en voor de Hollandse kust is dit volgens de tabel ook wel de

alldruckste vinkentrekdag geweest. De volgende dag, 22 okt., mocht er ook zijn. Renesse zag toen het grote aantal van 13.300 *vinken*, die van Goeree af over water kwamen aanvliegen. Vele andere posten hadden dit weekeinde ook hun sterkste trek van *vinken*: IJmuiden, Krimpen aan de IJssel, Nijenbeek bij Zutphen.

Van de *vink* is er aan onze kust heel weinig zeewaartse trek gezien. Destemeer echter van de *spreeuw*, die deze herfst (1961) een opvallend sterke zeetrek te zien gaf. Op niet minder dan 13 dagen werd dit geconstateerd en wel het sterkst op 7, 21, 22 en 29 oktober en 5 november; deze laatste datum betreft Tzummarum. Het zijn juist veelal grote troepen, die over zee gaan. Op 21 oktober werden op de post te Bloemendaal aan Zee 7.300 *spreeuwen* in 205 troepen geteld, die evenwijdig aan de kust vlogen, terwijl er 5.500 in 16 troepen gezien werden, die zee kozen. Op 22 oktober waren deze aantallen 12.000 in 313 troepen langs de kust en 3.150 in 16 troepen zeewaarts. Deze aantallen wijzen wel op een buitengewoon sterke zeetrek.

De richtingen, waarin de vogels verdwenen, varieerden meest van zuidwest tot west, terwijl enkele troepen zelfs een W.N.W.-koers aanhielden, wat wel de uiterste grens is. Als men de vogels zo in de verte ziet verdwijnen, vol vrouwen in de richting van Engeland koersend, vraagt men zich af, wanneer zij daar zullen aankomen. De afstand bedraagt ruim tweehonderd kilometer en daar de *spreeuw* met een snelheid van ongeveer 70 km per uur vliegt, zullen zij over die zeereis ongeveer 3 uur doen.

In Engeland is een goed georganiseerd waarnemingsnet met stations op vele plaatsen, vooral langs de kusten. Van deze waarnemers is bericht ontvangen, dat men daar veel *spreeuwen* vanuit zee heeft zien aankomen te Minsmere (Suffolk) en Cley (Norfolk), plaatsen, die juist tegenover ons aan de Engese oostkust zijn gelegen. Hun waarnemingen bleken mooi met de onze te corresponderen. Op laatstgenoemde plaats kwamen op 29 oktober honderdduizenden *spreuwen* uit zee aan en in de dertien jaar, dat de waarnemer daar de vogels observeerde, had hij nog nooit eerder zo'n enorme trek van overzee aankomende *spreeuwen* meegemaakt. De volgende dag herhaalde zich dit, zij het in wat mindere mate.

Gedurende de hele waarnemingsperiode werden op de post aan de boulevard te Bloemendaal aan Zee niettegenstaande de sterke zeetrek, totaal zeker zoveel langs de kust trekkende *spreeuwen* geteld als in andere goede jaren, zodat er deze herfst wel zeer veel *spreuwen* doorgetrokken moeten zijn. Dit blijkt ook uit de cijfers van alle andere posten.

De kievitentrek was opvallend sterk. Op alle plaatsen werden er veel meer dan normaal gezien. Zij bleken verder westelijk gestuwd te zijn dan anders, want langs de kustposten passeerden ze geregeld in troepen, terwijl deze vogels in andere jaren meer over de polders vlogen. Voorts was de trek dit jaar vroeger; terwijl in 1960 het zwaartepunt van de kievitentrek op 9 en 10 oktober lag, viel dit in 1961 in de eerste waarnemingsweek, toen reeds de helft van het herfsttotaal genoteerd werd. Verder viel de trek van *watersnippen* op, die geregeld tot in november door kwamen, soms in grote troepen. De *wateraal* kwam op vele plaatsen voor, waar hij anders niet gezien wordt.

Witte kwikstaarten passeerden in het gewone kleine aantal regelmatig tot midden oktober. *Graspiepers* trokken dit jaar in flink aantal door, evenals *veldleeuweriken*. Van beide soorten was het aantal groter dan normaal. Enige topdagen voor de *veldleeuwerik*: Tzummarum 21 okt. 1.800 ex., Kijkduin 22 okt. 7.900, Hengelo 29 okt. 550, Bloemendaal 22 okt. 1.330 en Krimpen aan de IJssel 22 okt. 340 ex. Verblijvend was het, dat de zingende trek van de *boomleeuwerik* weer regelmatig gehoord werd. Deze vogel schijnt de laatste jaren weer in aantal toe te nemen. Hopelijk zal dat ook het geval zijn met de *strandleeuwerik*, die op verschillende plaatsen langs de kust gezien werd.

De *putter* is deze herfst ook veel gezien. Regelmatig trokken troepen *ringmussen* door in flink aantal, zoals de laatste jaren steeds het geval was, maar *groenlingen* waren er weinig. De vroeg begonnen trek van de talrijke *sijzen* ging nog lang door en wel tot 29 oktober. *Kepen* waren er maar weinig tussen de *vinken*, maar begin november verschenen er troepen van enkel *kepen*.

De invasie van *gaaien* is niet groot geweest. Het grootste aantal werd gezien te IJmuiden, waar er op 14 oktober 42 in acht troepen langs vlogen. Na 26 oktober werden geen trekkende *gaaien* meer gezien. De verplaatsingen van verschillende mezensoorten was belangrijk, vooral van de *kool-* en *pimpelmees*. De trek hiervan is nog lang doorgegaan. De waarnemer te Tzummarum (Fr.) zag op 22 oktober zelfs een troep mezen uit zee komen en te Kijkduin passeerden op 29 oktober nog 500 *koolmezen* en 100 *pimpelmezen*. Verder zijn er behalve *zwarte mezen* enkele troepjes *kuifmezen* en *staartmezen* op de trek gezien.

Er waren veel *grote lijsters*. Deze waren al vroeg doorgetrokken en na 11 oktober was er niet veel meer van te merken. De trek van *zanglijsters* en *merels* is enorm geweest en sterke nachttrek werd gehoord op 1, 2, 4 en 6 oktober. De *koperwieken* kwamen precies op hun vaste tijd, namelijk 13 oktober en trokken vervolgens op de goede trekdagen geregeld door. De nachttrek was slecht te horen, doordat de avonden te helder waren en de vogels in verband daarmee te hoog vlogen en weinig riepen. De *kramsvogels* kwamen laat. Op 30 oktober verschenen zij opeens in grote troepen.

De eerste *bonte kraaien* werden op 14 oktober tegelijk op alle posten langs de kust opgemerkt. Daarna trokken ze geregeld door in matig aantal. *Roeken* en *kauwen* werden slechts in klein aantal gezien, doortrekkend vanaf 5 resp. 7 oktober. Deze beide laatste kraaiensoorten lijken met de jaren steeds in aantal af te nemen.

Er was in deze herfst (1961) een opmerkelijke trek van *houtduiven*. Kijkduin meldde al vanaf 26 sept. regelmatig enkele exemplaren en vanaf 10 oktober grotere troepen. Te beginnen met 13 oktober werden er ook andere posten trekkende *houtduiven* gezien. Op 22 oktober meldden Tzummarum, Kijkduin, IJmuiden en Hengelo respectievelijk 200, 1200, 100 en 875 ex. en op 29 okt. die plaatsen resp. 140, 220, 200 en 3.200; begin Afsluitdijk (Fr.) noteerde er 225. Verder signaleerde Hengelo nog grote aantallen van deze vogels op 28 okt. (2.800) en 4 nov. (5.400). Waarnemers te Hamburg telden er op 29 oktober 1918, welke vogels in zuidwestelijke richting vlogen.

Van de roofvogels passeerden de gewone soorten, maar hun aantal bleef onder normaal. Gedurende de gehele waarnemingsperiode werden

af en toe troepen ganzen gezien op verschillende plaatsen; deze trokken meest in westelijke richting.

Verder zijn nog vermeldingswaard de waargenomen doortrekkende rietgorzen, sneeuwgorzen, geelgorzen, goudvinken, roodborsten (sterke nachttrek), tapuiten en goudhaantjes, terwijl de laatste gierzwaluw op 21 oktober (IJmuiden) en de laatste boerenzwaluw op 26 oktober (Kijkduin) passeerden. *Fraters* en *barmsijzen* verschenen begin november met een noordelijke wind.

De sluitingsdag, 5 november, was zeer merkwaardig. 's Morgens was er flinke trek van *kramsvogels*, maar waarnemers, die op die zondag 's middags nog in de duinen van Kennemerland waren, zijn getuige geweest van een zeer sterke lijstertrek, die daar om vier uur inzette. Het bijzondere daarbij was, dat het overgrote deel uit *merels* bestond. Verder bevonden zich in deze brede stroom van vogels *kramsvogels*, *koperwieken*, *leeuweriken* en enkele *zanglijsters*. De vogels vlogen vrij hoog in Z.Z.W.-richting, dus evenwijdig met de kust.

In Engeland kwamen die dag in Norfolk duizenden *merels* over zee aan en tevens veel *leeuweriken*, *kramsvogels* en *koperwieken*, maar ook een fantastisch aantal *spreeuwen*. *Spreeuwen* trokken die dag aan de Hollandse kust 's morgens maar in matig aantal en 's avonds ontbraken ze bijna geheel. De Engelse trekkers zullen wel regelrecht uit Skandinavië gekomen zijn, waarvoor o.a. pleit de aanwezigheid van *kleine alken*(!) in spreuwentroepen. De *merels*, die wij hier te zien kregen, maakten mogelijk een omweg, daar de eerste in Engeland eerder aankwamen dan bij ons.

Op deze 5e november werden ook de eerste *pestvogels* gezien in de Kennemerduinen en latere meldingen kwamen uit Franeker, Aerdenhout en Hengelo, maar tot een invasie van betekenis is het niet gekomen.

- *Het correspondentie-adres luidt: F. Bloem, Veldlaan 8, Bentveld.*

DE WAARNEMINGSPOSTEN

Posten waar dagelijks waargenomen werd:

Kust bij Bakkum (16 september—30 oktober) Vogelwerkgroep Castricum.
Bloemendaal aan Zee (23 september—5 november) Vogelwerkgroep Haarlem.
Kijkduin: M. Lok en F. van Olphen.
Monster: G. Middelman.
Bilthoven: Dr. J. de Lange.
Franeker en Tzummarum: W. Visser.
Hengelo (O.): W. de Boer en S. Wouda (24 september—4 november).

Weekeindposten:

IJmuiden: H. van der Linde en echtgenote.
Noordwijkerhout: J. C. van der Voort.
Wassenaar en Scheveningen: H. Hornstra en leerlingen.
Renesse (Schouwen): J. P. Geleynse en P. Duson.
Krimpen a/d IJssel: P. Duiven.
Oldeholtspade (Fr.): G. Lantinga.
Zutphen: R. Rense met N. J. N.
Wageningen: Prof. Dr. D. M. de Vries en echtgenote.
